

TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISHDA IJODIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Sa'diyev Soli Tolipovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası dotsenti

Anotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san’atni o’qitish jarayonida ijodiy tafakkurni shakllantirishning psixologik va pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda motivatsiya, erkin fikrlash, tasavvur va badiiy idrokni rivojlantirish omillari ko’rib chiqilgan. Maqolada zamonaviy ta’lim texnologiyalarining, interfaol metodlarning va integratsion yondashuvning ijodiy tafakkurga ta’siri ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so’zlar: ijodiy tafakkur, tasviriy san’at, psixologik yondashuv, motivatsiya, badiiy idrok, pedagogik texnologiya, kreativ fikrlash.

Bugungi kunda oliy pedagogik ta’lim tizimida ijodiy tafakkurni shakllantirish masalasi dolzarb muammolardan biri sanaladi. Chunki har qanday o’qituvchi, xususan, tasviriy san’at yo’nalishidagi mutaxassis nafaqat bilim beruvchi, balki ijodiy fikrlashni rag’batlantiruvchi shaxs bo’lishi zarur. Tasviriy san’atni o’qitish jarayonida o’quvchilarda obrazli tafakkur, tasavvur, hissiy idrok va badiiy ifoda ko’nikmalarini rivojlantirish eng muhim pedagogik vazifalardan biridir (Shavdirov, 2017).

Ijodiy tafakkur insonning yangilik yaratishga, g’oyalarni o’ziga xos tarzda ifodalashga, mavjud holatni estetik jihatdan yangicha ko’rishga intilishidir. Shuning uchun ham san’at ta’limida ijodiy tafakkurni rivojlantirish o’quvchi shaxsini ma’naviy, estetik va intellektual jihatdan shakllantirishga xizmat qiladi.

Tasviriy san’atni o’qitishda ijodiy tafakkurni shakllantirish, eng avvalo, shaxsning ichki motivatsiyasi va hissiy holatiga bog’liq. O’qituvchi dars jarayonida ijodiy muhit yaratishi, o’quvchilarni o’z g’oyalarini erkin ifodalashga undashi zarur. Bunda “erkin ijodiy mashg’ulot”, “badiiy tahlil”, “g’oya almashinuvi” kabi metodlar yuqori samaradorlikka ega.

Psixologik jihatdan ijodiy tafakkur – bu bir nechta fikr yo’nalishlari o’rtasida assotsiativ bog’lanishlarni topa bilish qobiliyatidir. San’at mashg’ulotlari aynan shu jarayonni kuchaytiradi. Masalan, talabalarga oddiy predmetni turli rakurslardan tasvirlash topshirig’ini berish, ularning tasavvur doirasini kengaytiradi, badiiy qarashini boyitadi (Ibraimov va Shovdirov, 2023).

Pedagogik nuqtayi nazardan, ijodiy tafakkurni shakllantirishda quyidagi tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Individuallashtirish tamoyili** – har bir talabaning ijodiy salohiyatiga mos yondashuvni qo’llash;

2. **Faollik tamoyili** – o‘quvchini mustaqil izlanish, yangi g‘oyalarni ishlab chiqishga undash;

3. **Integratsiya tamoyili** – san’atni boshqa fanlar bilan bog‘lash orqali kompleks fikrlashni shakllantirish;

4. **Raqamli ta’lim texnologiyalaridan foydalanish** – ijodiy jarayonni zamonaviy texnik vositalar bilan uyg‘unlashtirish.

Masalan, “Flipped classroom” texnologiyasi asosida talabalarga darsdan oldin badiiy nazariy tushunchalarni mustaqil o‘rganish topshiriladi, dars jarayonida esa olingan bilimlar amaliy mashg‘ulotlar orqali mustahkamlanadi. Bu yondashuv ularning ijodiy faolligini oshiradi va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi (Shovdirov, 2025).

Shuningdek, tasviriy san’atda **psixologik yondashuvni** tatbiq etish ham muhim. San’at orqali inson hissiy dunyosiga ta’sir etish, emotsional barqarorlikni ta’minlash, badiiy tafakkurni rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, ranglar psixologiyasini o‘rganish, kompozitsiyada ruhiy holatni ifodalash kabi mashg‘ulotlar talabalar psixologik sezgirligini kuchaytiradi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish jarayonida o‘qituvchi quyidagi pedagogik vositalardan samarali foydalanishi mumkin:

- **Muammoli topshiriqlar** – o‘quvchini noodatiy yechim izlashga yo‘naltiradi;

- **Loyiha asosida o‘qitish** – talaba o‘z badiiy loyihasini mustaqil ishlab chiqadi va himoya qiladi;

- **Kreativ o‘yinlar va mashqlar** – tasavvurni faollashtiradi;

- **Vizual tahlil** – mashhur san’at asarlarini tahlil qilish orqali obrazli fikrlashni rivojlantiradi.

Ijodiy tafakkurni shakllantirishda o‘qituvchining shaxsiy namunasi ham katta rol o‘ynaydi. U o‘zining ijodiy faoliyati, badiiy didi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish malakasi bilan talabalar uchun namuna bo‘lishi kerak (Baymetov va Shovdirov, 2023).

Tasviriy san’atni o‘qitishda o‘quvchilarni ijodiy tafakkurga tayyorlash faqat badiiy mahoratni rivojlantirish emas, balki ularning ruhiy, estetik va intellektual kamolotini ta’minlashni ham o‘z ichiga oladi. Shu bois o‘qituvchi har bir mashg‘ulotni shaxsni rivojlantirishga yo‘naltirilgan ijodiy jarayon sifatida tashkil etishi zarur.

Tasviriy san’atni o‘qitishda ijodiy tafakkurni shakllantirish psixologik va pedagogik yondashuvlarni uyg‘unlashtirishni talab qiladi. Ijodiy tafakkur – bu o‘quvchining yangi badiiy g‘oyalarni yaratish, mavjud obrazlarni yangicha talqin qilish va o‘z fikrini estetik shaklda ifodalash qobiliyatidir. Shu sababli, oliy pedagogik ta’lim tizimida tasviriy san’atni o‘qitish jarayoni nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki shaxsning estetik, intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak (Shavdirov, 2017).

Ijodiy tafakkurni shakllantirishning birinchi sharti – o‘quvchida motivatsiyani uyg‘otishdir. Talaba o‘z ijodiy salohiyatini anglaganida va darsda o‘z g‘oyasini erkin ifodalash imkoniga ega bo‘lganda, ijodiy faoliyat samara beradi. Shu bois pedagogik jarayonda talabalarga mustaqil izlanish, yangi yechimlarni topish va badiiy qarashlarini amaliyotda sinab ko‘rish imkoniyatlarini yaratish muhimdir.

Pedagogik nuqtai nazardan ijodiy tafakkurni rivojlantirishda interfaol metodlar katta ahamiyat kasb etadi. Masalan, “Flipped classroom” texnologiyasi asosida talabalar darsdan oldin nazariy materiallar bilan tanishadi, dars davomida esa amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘z bilimlarini mustahkamlaydi. Bu yondashuv talabalarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantiradi, ularni ijodiy izlanishga undaydi va badiiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi (Shovdirov, 2025).

Ijodiy tafakkurni shakllantirishda muammoli ta‘lim usuli ham samarali hisoblanadi. Talabaga tayyor yechim bermasdan, muammoni o‘zi hal qilishga yo‘naltirish uning badiiy qarashini va mustaqil izlanish qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, “Shahar manzarasini chizishda qaysi perspektiva va yorug‘lik effektlari obrazni aniqroq ifodalaydi?” kabi savollar talabalarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni uyg‘otadi.

Psixologik yondashuv ijodiy tafakkurni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Raqamli texnologiyalar, ranglar psixologiyasi, kompozitsiya va faktura bilan ishlash orqali talabalar nafaqat texnik ko‘nikmalarini, balki hissiy sezgirligini, estetik idrokini va obrazli tafakkurini rivojlantiradi (Ibraimov va Shovdirov, 2023). Shu tarzda psixologik jihatdan uyg‘un muhit yaratish talabaning ijodiy faolligini oshiradi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda integratsion yondashuv muhim. Masalan, tasviriy san‘atni san‘at tarixi, madaniyatshunoslik, pedagogika va psixologiya fanlari bilan uyg‘unlashtirish talabalarning badiiy qarash doirasini kengaytiradi. Shu bilan birga, an‘anaviy va zamonaviy san‘at uslublarini uyg‘unlashtirish orqali talabalarda kreativ fikrlash rivojlantiriladi (Shovdirov, 2024).

Loyiha asosida ta‘lim (project-based learning) ijodiy tafakkurni shakllantirishning yana bir samarali usulidir. Talabalar o‘z badiiy loyihalarini yaratish jarayonida mustaqil qaror qabul qiladi, g‘oyalarini amalda sinab ko‘radi va natijani taqdim etadi. Bu jarayon ularning ijodiy faolligini oshiradi, hamkorlik va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, ijodiy tafakkurni baholashda portfolio metodini qo‘llash samarali hisoblanadi. Talaba o‘z ijodiy ishlarini, eskizlarini, loyihalarini va badiiy tahlil yozuvlarini yig‘adi. Bu usul talabaning o‘z ijodiy rivojini kuzatish, o‘z-o‘zini baholash va o‘qituvchining shaffof baholashini ta‘minlash imkonini beradi (Baymetov va Shovdirov, 2023).

O‘qituvchining shaxsiy namunasi ham ijodiy tafakkurni shakllantirishda muhimdir. O‘qituvchi o‘z ijodiy ishlari, badiiy didi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish malakasi orqali talabalarni ilhomlantiradi. Shu tarzda u nafaqat bilim

beruvchi, balki o'quvchilarni ijodiy fikrlashga rag'batlantiruvchi shaxs sifatida namuna bo'ladi.

Oliy pedagogik ta'limda ijodiy tafakkur, estetik idrok va badiiy ifodaning uyg'unligi talabning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Shu bois, tasviriy san'atni o'qitishda pedagogik jarayonni rejalashtirishda innovatsion metodlar, psixologik yondashuv, interfaol mashg'ulotlar va raqamli texnologiyalarni uyg'unlashtirish zarur.

Tasviriy san'atni o'qitishda ijodiy tafakkurni shakllantirish psixologik va pedagogik jihatlarni uyg'unlashtirish orqali amalga oshiriladi. Talabalarda ijodiy tafakkur, badiiy idrok, estetik did va mustaqil fikrlashni rivojlantirish nafaqat ularning texnik ko'nikmalarini oshiradi, balki shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini mustahkamlaydi.

Interfaol metodlar, loyiha asosida ta'lim, muammoli topshiriqlar, "Flipped classroom" texnologiyasi, raqamli vositalardan foydalanish va integratsion yondashuv talabalarning ijodiy salohiyatini oshirishning samarali vositalaridir. Shu bilan birga, o'qituvchining metodik tayyorgarligi va shaxsiy namunasi ijodiy tafakkurni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tasviriy san'at orqali o'quvchilarda ijodiy tafakkur rivojlangan holda, ular nafaqat kasbiy jihatdan, balki estetik, intellektual va ma'naviy jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllanadi. Shu sababli, oliy pedagogik ta'limda ijodiy tafakkurni rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – С. 131–134.
3. Shovdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
4. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
5. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – С. 8–14.